

„NŐI SZEMMEL” – A NŐK SZABADSÁGA A MAGYARÓZDI PÁROS TÁNCOKBAN

„mert senki a táncot csak szökdösésért nem szereti, hanem a kézfogások és szorítások, ölelések és tapogatások, a lassu beszélgetések tetszenek, melyekből olyat tanul az együgyű leány, hogy teljes életében megsirattja”

(Petrarca)

Bevezető

A férfiak és nők viszonya – az első gondolatok ellenére – sem a magyar táncfolklorisztikában, sem pedig a földrajzi-történeti, illetve a strukturalista kutatási hagyományokból építkező néptáncoktatásban nincs pontosan meghatározva.

Annak ellenére, hogy az 1960-as évektől kezdve a társadalomtudományokban egyre dominánsabban jelennek meg a gender-elméletek,¹ a nemzetközi tánc kutatásban² és a magyar néptánc kutatásban csupán néhány írás született ezidáig a témában.

A 19-20. század fordulójának európai paraszti társadalmainak egészére jellemző volt a nemek szerinti megosztás, elkülönítették a női-férfi munkákat, magatartásformákat, illemszabályokat, szerepeket. Mint a paraszti társadalom szerves részét, a néptáncokat elemezve sem szabad figyelmen kívül hagynunk a nemi dichotómiát, különösképpen azért nem, mert a táncalkalmakhoz és táncokhoz köthető szokáshagyományokban is számos példát találni rá.

A magyar néptánc kutatás előzményeiről összességében elmondható, hogy férficentrikus,³ androcentrikus⁴ volt, tehát a kutatók és az adatközlők túlnyomó többsége férfi volt. Egy férfi soha nem tudja átélni a nők helyzetét, szerepét, mint ahogy ez fordítva sem lehetséges. Ezidáig kutatónő női adatközlőtől nem kérdezte meg, hogy a táncban melyek a női szerepek, ahogy férfi kutató sem.

VARGA Sándor, a Zenetudományi Intézet munkatársa egyik konzultációnk során mesélte el a következő történetet, amelyet a mezőségi Visában⁵ gyűjtött: „egy határozott, nehéz természetű férfi adatközlőjének meghalt a felesége, s ekkor ő bánatosan a következőket mondta: »lehet, hogy én vagyok a család feje, de a feleségem volt a nyak.«”

A visai példából is az látszik, amit Magyarózdon is tapasztaltam, hogy a 19-20. század Közép-Kelet Európájának falusi társadalmairól él az általános vélekedés, miszerint a férfi a fej, ő a család központja, irányítója. A korábbi tánc kutatások nem ástak mélyebbre a témában, megelégedtek a felszínen látott, tapasztalt jelenségekkel, azonban észrevehető, hogy a felszín alatt jóval összetettebb, változatosabb a kép. A mélyebb rétegekben már megjelenik, hogy a „nő a nyak, aki a fejet irányítja,” hogy a páros táncok esetében sem lehet olyan elhamarkodott konklúziókat levonni, miszerint minden esetben a férfi irányít, és a nő követi őt. Amennyiben ennél az álláspontnál maradunk, akkor a két nem viszonyának megállapítása nem esik nehezünkre, hiszen a férfi irányít, tehát ő a domináns fél, a nő követi, így ő pedig az alárendelt, irányított fél. Amennyiben eltávolodunk ettől az általános igazságnak vélt gondolattól, és a paraszti társadalom egészét figyelembe véve, kritikai szemlélettel érkezünk a vizsgált településre, továbbá mélyebben utánajárunk a nemi viszonyoknak, akkor hamar világossá válik, hogy jóval árnyaltabb társas viszonyról beszélhetünk.

Természetesen nem azt állítom, hogy a táncok sokféleségében soha, semmilyen esetben nem a férfi a domináns fél, inkább arra szeretnék rávilágítani, hogy a kép ennél jóval differenciáltabb. Példának okáért, ha mindkét fél azonos vagy hasonló szerepet tölt be egyazon táncfolyamatban, akkor a dominancia érvényét veszti.

Tanulmányomban a magyarózdai páros táncok elemzését adom aszerint, hogy a páros táncok milyen mérvű autonómiát biztosítanak a párban táncoló nőknek.

A nemek egymáshoz való viszonya

A nemek egymáshoz való viszonyának vizsgálata a társadalomtudományok kedvelt témájává vált már a 20. század elején, hiszen a társadalmak – amelyek a férfiak és a nők számára intézményesültek – természetes módon különbséget tesznek a két nem között.⁶ A társadalmi nemmel foglalkozó munkáknak tehát nem szabad figyelmen kívül hagyniuk azt a tényt, miszerint a nemek közötti

1 HALLER, Dieter 2000. 101.

2 THOMAS, Helen 1993.; C. FREEDMAN, Diana 1986., 1990.

3 Megállapításomban Ratkó Lujza, Könczei Csilla, Belényesi Márta, Borbély Jolán és Kaposi Edit munkásságát is tekintetbe vettem.

4 Andros görögül férfit jelent. Vö. ERIKSEN, Thomas Hylland 2006. 164.

5 „Változások egy mezőségi falu XX. századi tánc kultúrájában” címmel írta meg doktori disszertációját, melyben a 20 éves tereptapasztalatra épít. Vö. VARGA Sándor 2011.

6 ERIKSEN, Thomas Hylland 2006. 137.

biológiai eltérés a legtöbb kultúrában mind a nők, mind a férfiak számára eltérő társadalmi státuszt eredményezett.⁷

A 18. század végén terjedt el az a nézet, amely a férfit a kultúrával, a nőt pedig a természettel azonosította.⁸ Ezt a szemléletet az amerikai antropológus Sherry B. ORTNER 1974-ben fejti ki részletesen, melynek kiindulópontja, hogy „a nők másodlagos szerepe a társadalomban az egyik leguniverzálisabb összkulturális tény.”⁹ Három olyan egyetemes, nőkre jellemző attribútumot ír le, melyek alátámasztják az előző gondolat analogiáját: 1. A női test és annak biológiai funkciói miatt a nők jóval több időt kénytelenek a „faji viselkedéssel” tölteni, mint a férfiak, akiknek több idejük jut a „kulturális feladatokra.” 2. Testük és annak funkciói eleve olyan társadalmi szerepekre kényszeríti a nőket, amelyek alsóbbrendűnek ítéltetnek a férfiszerepekhez képest. 3. A női lét előző két jellegzetesége olyan mentális struktúrát alakít ki, amely közelebb áll a természethez.¹⁰

Pierre BOURDIEU ezzel szemben a férfiak oldaláról közelíti meg a kérdést, miszerint a férfirend erejének legfőbb bizonyítéka, hogy nincs szüksége öngazolásra, megközelítései semlegesnek számítanak, legitimációra nem szorulnak.¹¹ A francia író, filozófus Simon de BEAUVOIR radikális nézete szerint a nők tradicionálisan alárendelve születnek, amely megváltoztatására nem lát addig lehetőséget, amíg munkájukért nem kapják meg a megfelelő fizetséget.¹² NEMÉNYI Márta, az MTA-BTK Szociológiai Intézetének munkatársa a következőképpen látja a két nem viszonyát: a férfiak és a nők társadalmilag konstruált neme közti kapcsolat legfőbb jellemzője az alá-fölérendeltségen alapuló elnyomó viszony.¹³

A nőies és a férfias szerepek, tulajdonságok megállapítása és megkülönböztetése már rögtön rangsorol is, a lényeg abban rejlik, hogy az egyén a létrejött hierarchiát természetesnek vagy igazságtalannak érzi, értelmezi.¹⁴ Joan WALLACH SCOTT a női alárendeltség legfőbb jelét a nemi eltárgyasításban látja, miszerint „a férfi megdugja a nőt” (sic!) (alany, állítmány, tárgy).¹⁵ BOURDIEU

a férfi és a nő alatt egyazon test¹⁶ kétféle, felső-és alsórendű változatát érti.¹⁷ Az európai paraszti társadalomban is markánsan megjelenik egy igen egyoldalú heteroszexuális és maszkulin ideológia.¹⁸

Bár teljesen más okokat, magyarázatokat vallanak a fent említett szerzők, összességében mégis elmondható róluk, hogy a férfit és a nőt egy hierarchikus viszonyban képzelik el, ahol a domináns fél a férfi, a nő pedig alárendeltként kapcsolódik hozzá.

A két nem viszonya a magyar tánc tudományi munkák tükrében

Az egyik legkorábbi tánc tudományi összefoglaló munka bevezető tanulmányában MOLNÁR István¹⁹ a férfi és a nő táncának stílusjegyeit írja le, melyben „a férfinek úgyszólván uralkodó szerepe van”.²⁰ A nő mozgása pedig „nemesen egyszerű, finom: szemérmes követője csupán a férfi végtelen erőtől duzzadó táncának. Mialatt a férfi táncol a nő vagy mozdulatlanul szemléli őt, vagy egészen kis mozdulatokkal ringatja magát a férfi táncának hatása alatt. Ez az összhang szinte párbeszéd: a férfi kiállása bátorság, magabiztosság, kitűnni akarás, a leány szerény, finom mozgása elismerő arcjátéka szavak nélküli felelet.”²¹ MOLNÁR leírja, hogy a magyar táncokban a férfiak és a nők külön, sajátos testtartása van: a nőé könnyed, finom, szinte lebeg a földön, míg a férfi táncában a szabadság, a viszsztatartott méltóságteljes mozgás dominál. Mozgása feszes, dőlceg, kirívó mozdulatoktól mentes.²² A páros táncokról a következőképpen ír: „ha kettesben táncol, a leány előtt rakja a figurákat, szinte neki járja. Tekintete legtöbbször a tánc egész tartalma alatt a leányon függ, mozgással felel annak elismerő tekintetére.”²³

BELÉNYESY Márta szemléletmódjával és értelmezési keretével messze meghaladta korának tudományos gondolkodásmódját. Az 1958-ban megjelent egyetlen táncokkal foglalkozó írásában a táncra mint a szerelmi élet egyik fő mozgatórugójára tekint.²⁴

7 H. SAS Judit 1984. 33.

8 KASCHUBA, Wolfgang 2004. 137.

9 Tíz évvel később már árnyaltabb felfogás mellett foglalt állást hangsúlyozta, hogy a nők és férfiak közötti kapcsolatok kulturális konstrukcióját kell vizsgálni. B. ORTNER, Sherry 2003. 195.

10 B. ORTNER, Sherry 2003. 195–215.

11 BOURDIEU, Pierre 2000. 17.

12 BEAUVOIR, Simon de 1993. 339.

13 NEMÉNYI Márta 1999. 11.

14 MAGYARI-VINCZE Enikő 2006. 30–32.

15 WALLACH SCOTT, Joan é.n. 133.

16 Az androgün egyed négy végtaggal és dupla testi erővel rendelkezett, amelyet a mitológia szerint Zeusz választott ketté, így hozta létre a nőt és a férfit. Vö. PLATÓN 2005. 49–53.

17 BOURDIEU, Pierre 2000. 23.

18 KÜRTHI László 2004. 114.

19 MOLNÁR István munkájának értelmezésénél nem tekinthetünk el attól, hogy írásából hiányzik a konkrét hely- és időmeghatározás, a magyar tánc kultúra egészéről szól, amelyet statikusként, változatlanként jelenít meg. MOLNÁR István 1947.

20 MOLNÁR István 1947. 12–13.

21 MOLNÁR István 1947. 12–13.

22 MOLNÁR István 1947. 14.

23 MOLNÁR István 1947. 15.

24 BELÉNYESY Márta 1958. 74.

Szerinte a táncmulatság mindkét fajtája, azaz a vasárnapi táncok és a bálók a két nem közti érintkezés legtermészetesebb formái voltak: „egyszerű társas összejövetel azáltal, hogy a «tánc»-ba bárki «tehát a hivatalnok is» elmehetett, nagyszerű alkalommal lett az ismeretségre, a két választott fiatal számára pedig a legkövetlenebb és gátlásmentesebb érintkezési lehetőséggé vált.”²⁵

Az 1974-ben PESOVÁR Ernő és LÁNYI Ágoston neve alatt megjelent *A magyar nép táncművészete* című kétkötetes, főleg táncosoknak íródott kötet kísérőtanulmányában a páros táncok gyakori felhasználásáról csupán annyit említ, hogy „a nő viszonylag egysíku motívum-sorai (sic!) pedig vagy a férfi táncának a tagolásához alkalmazkodnak, vagy fáziseltolódással követik azt.”²⁶

RATKÓ Lujza magyar kutató a *Női szerepek a magyar néptáncgyományban* című tanulmányában megkísérli a női szerepek meghatározását a magyar táncművészetben. Kitér a célja – a táncban jelentkező nemi szerepekhez köthető rejtett jelenségek feltárása – magában foglalja a páros táncokban megjelenő női-férfi viszony elemzését és értelmezését is. Csupán egy bővebb felsorolást ad arra vonatkozóan, hogy maga a nő hol és hogyan jelenik meg táncgyományunkban. A női szerepek tárgyalása esetén három olyan csoportot különböztet meg (ügyeségi szólótáncok vagy karikázók, küzdő karakterű páros, mulatsági funkciójú páros), de részletesebb leírásuk hiányzik. A szerző nézete szerint elsősorban a karikázó képviseli a valódi, igazi női műfajt. A tanulmányban a két nemet először egyenrangú félként mutatja be az összekapaszkodás nélkül járt küzdő karakterű táncokban, aztán az alá- fölérendeltség kérdését boncolgatja röviden. „Ez a meghatározó irányító fél a magyar néptáncban a férfi, és mindig a nő követi párját, aki alkalmazkodik partneréhez.”²⁷ A szerző azzal árnyalja előző kijelentését, hogy a két nem nem csupán ellentéte, hanem komplementere is egymásnak.²⁸

MARTIN György *Rögtönzés és szabályozódás a magyar néptáncokban* című tanulmányában egyértelműen leírja, hogy a magyar néptáncban a férfi irányít, a nő pedig követi őt, így az új motívum esetén a nő egy kicsit megkésve vált.²⁹

BALLA Zoltánnak a Szegedi Tudományegyetem néprajz szakán írt szakdolgozata publikálatlan maradt, ismertetését ennek ellenére fontosnak tartom. A Magyarszentbenedekről írt dolgozatában³⁰ a páros táncokra mint

kommunikációra tekint, ahol vagy a férfi kérdez és a nő válaszol, vagy pedig fordítva. A faluban tapasztalt jelenségek után arra a következtetésre jutott, hogy a nőknek sokkal több szabadságuk van csárdás közben, mint azt a magyarországi táncházások használják, gyakorolják, és amint arra RATKÓ Lujza és MARTIN György utalt.

A kalotaszegi legényes újszerű megközelítése olvasható KÜRTEI László tanulmányában, ahol a legények táncát a korporealitás tükrében vizsgálja, azaz annak testhasználatát, testképét, testélményét és tapasztalatait vizsgálja.³¹ KÜRTEI tanulmányában voltaképp modellezi, hogy mitől válik a tempomi esküvő után járt legényes igazi férfias táncá (elemek, testtartás, mozdulatok, mimika, térhasználat stb.). Egyetérthetünk vele abban, miszerint a táncmozdulatok megtestesítik a nemiséget, és a mozdulat is a test nemiségében kap értelmet³². Jane COWAN-t idézi, aki szerint az emberek a táncban felismerik a lényüket és testiségüket³³. Ha elfogadjuk Marcel MAUSS elméletét, miszerint a természetes járás is kulturálisan van kódolva³⁴, akkor a tánc megértése is kulturális kódok mentén realizálódhat. Konklúziójából kiderül, hogy meglátása szerint nem szabad kimondottan férfi-tudásként felfognunk a maskulinitást, a nőknek ugyanúgy tudásuk, véleményük van a témával kapcsolatban. Írásában részletesen bemutatja a tárgyalt kalotaszegi falvak férfitanáncról kialakított véleményét, azaz mitől tartják szépnek, mikor ügyes a táncos, mikor ügyetlen, melyek a jellegzetesen „férfias” elemek a legényesben (csapások, ugrások, lábfigurák) stb.³⁵

KÖNCZEI Csilla 2016-ban megjelent cikkében felteszi a kérdést, hogy annak ellenére, hogy napjainkban élesen elkülönülnek a férfi és a női mozdulatok, „vajon tekinthető-e egyik vagy másik táncmozdulat eredendően, egyetemesen nőies vagy férfias természetűnek?”³⁶

Írását saját élményével indítja, amikor még ő, fiatal lányként beállt a fiúkkal együtt táncolni, és ez akkoriban teljesen természetesnek számított. Írásában utal arra, hogy a tradicionális táncokban meglévő, a nemi szerepek közötti átjárhatóság a táncházas és színpadi reprezentációkban egyre kevésbé figyelhető meg.³⁷ Mindez tehát valamelyest opponálja KÜRTEI megállapításait, ami sajátos, szemléletbeli különbségekre vezethető vissza, s a probléma komplexitását mutató, mondhatni velejét érintő kérdés.

25 BELÉNYESY Márta 1958. 78.

26 PESOVÁR Ernő–LÁNYI Ágoston 1974. 35.

27 RATKÓ Lujza 2001. 167.

28 RATKÓ Lujza 2001. 157–177.

29 MARTIN György 1980. 416–419.

30 BALLA Zoltán 2009.

31 KÜRTEI László 2015. 213.

32 KÜRTEI László 2015. 212.

33 Jane COWAN 1990. Idézi: KÜRTEI László 2015. 212.

34 Marcel MAUSS 1973. 74. Idézi KÜRTEI László 2015. 212.

35 KÜRTEI László 2015. 235–236.

36 KÖNCZEI Csilla 2016. 2.

37 KÖNCZEI Csilla 2016. 5.

A magyar táncudományi munkákban jobbra csupán érintőlegesen utalásokat találhatunk a két nem szerepeire. Azaz a különféle, társadalmilag meghatározott nemi szerepek értelmezése és különösképp mindezek táncbéli artikulációja³⁸, mélyebb vizsgálata az eddigi munkákból hiányzik. Meglátásom szerint új összefüggések tárhatók fel a női-férfi viszony mint nemi szerep holisztikus, a társadalmi átalakulásokat is figyelembe vevő vizsgálatával.

Nők szabadsága a páros táncokban

Terepmunkáim középpontjában annak felderítése állt, hogy a magyarózd³⁹ páros táncokban mekkora szabadsága van a nőnek. Mivel Jakab Józsefnek, a falu kiváló táncos egyéniségének csárdása a legváltozatosabb és motívikailag a leggazdagabbnak tekinthető, ezért tanulmányomban két olyan felvétel elemzését adom, melyekben Jakab József táncol. Az első⁴⁰, megrendezett filmfelvételt FÜGEDI János 1990-ben a templomkertben rögzítette, a másodikon Jakab József feleségével Jakab Irmával táncol saját házukban⁴¹.

Tánctechnikai oldalról megközelítve a kifordulást, a férfi három módon képes lendületet adni a nőnek: jobb kézzel, bal kézzel, illetve a testével.

A felvételeken látható, hogy a férfi jobb kezét nem teszi a nő lapockájára, csettintget vele, ami kizárja, hogy ezzel a kezével adjon lendületet. Az órák hosszát tartó gyakorlás, és a faluban történő tánctanulás után felismerjük, hogy a férfi a bal kezével sem képes akkora erőt kifejteni, hogy a forgás olyan lendületes legyen, mint ahogy az látható.⁴² Más erdélyi területen ismeretesek azok a technikák, melyek esetében a férfi egy oldalra lépéssel ad helyet, lendületet a nőnek a forgáshoz,⁴³ de erre nem találtam példát a vizsgált faluban.

Azáltal, hogy a férfi nem tud számottevő lendületet adni, számba kell vennünk azt a lehetőséget is, hogy a nők maguktól fordulnak ki, férfi-impulzus nélkül. Interjúim során beigazolódtott, hogy a nő „*ha tudta hogy elég, akkor fordult ki*”, (B.E.) „*a nők maguktól fordulnak ki.*” (G.E.) Nem volt szükség arra, hogy a férfi megsodorja őket, tudták, mikor kell kifordulni.

Ahhoz, hogy a páros forgás lendületes, energikus legyen, mindenképpen szükség van arra, hogy a férfi a bal kezével erősen tartsa (tartva fogja) a nőt és vizsont. Férfiakkal többször megpróbáltuk, hogy lehetséges-e az,

hogy az erős bal kéz tartásból annak meglazítása nélkül forduljak ki. Abban az esetben sikerült, amikor olyan zárt, rézsút eltolt állapot jött létre (bal rézsút előre azonos páros viszony), melyben a bal vállaink egy vonalba kerültek, mi magunk pedig bal oldalt azonos viszonyba. Ilyenkor bármennyire is figyeltem a párom a bal kéz folyamatos tartására, mégis sikerült kifordulnom. A másik lehetőségénél az előző tartást módosítottuk azáltal, hogy közelebb léptünk egymáshoz, így szinte már egymás mellett álltunk úgy, hogy két vállunk majdhogynem összeért. Ebben az esetben csak akkor tudtam kifordulni, ha a párom bal kezét egy kicsit meglazította. Azaz ahhoz, hogy a nő „magától” ki tudjon fordulni, szükség van a tartást adó bal kéz meglazítására.

„*há' amikor elvoltunk menve Pestre, és egy táncos fiú elvett táncolni. Hát az úgy megszorodta a kezivel az én derekamot, hogy az hittem én most hanyattán esek. Mer' én nem voltam ahhoz szokva. És akkor hogy ne essek el, én meghajoltam. És azt mondja az én táncos párom a Jóska bácsi, hogy kománé ne hajoljon meg. Há' mondom neki, hogy muszáj meghajolnom, mer' ha nem akkor hanyattán esek. Úgy meg segített a kezivel, hogy én forduljak ki. S én nem voltam ahhoz szokva, meg kellett hajoljak, hogy nehogy leessek.*” (H.E)

A férfiaknak is tudniuk kell, mikor fordul ki, nemcsak a karlazítás miatt, hanem mert a felvételeken jól látni, hogy a férfi kifordulásra tett reakciója nem késleltetve érkezik, a két fél között nincs fáziseltolódás.⁴⁴ Ez csak akkor jöhet létre ebben a formában, ha mindketten előre tudják, mikor fog a nő kifordulni. Férfiem beszámolóiból kiderült, hogy amikor adatközlőinkkel táncolt, akkor onnan tudta, hogy a nő ki fog fordulni, hogy a nő rendkívül erős tartása megszűnt.

Összegzés

A nők autonómiájának megjelenési formái a páros táncokban – amely tanulmányom központi témája volt – meglehetősen árnyalttá teszik azt a képet, amelyet a kutatók korábban felvázoltak. A gyűjtés során tapasztalt jelenségekből arra a következtetésre jutottam, hogy ahhoz, hogy a páros forgás lendületes, gyors lehessen, szükség van a férfi és a nő erős tartására, amelyből a nők fordulnak ki férfi impulzus nélkül.

38 A lányoknak nem szabadott a táncot viszaautasítani a mezősegi táncokban, ha mégis megtették ki is zárhatták a lányt a táncból. Vö. VARGA Sándor 2017. 291.

39 Magyarózd (Ozd) az erdélyi Maros-Küküllő mentén Marosludastól 20 km-re délre található. Az Ózdpatak völgyében, amit más néven Malozsavölgynek is neveznek, 7 falu húzódik meg a völgyben, amelyek közül a két legnagyobb Csekelaka és Magyarózd. A korábbiakban tárgyalta nagy-, illetve kistájak határainak tanulmányozása után elmondható, hogy Magyarózd kistájba való besorolása egységes, az imént bemutatott néhány mű mindegyike a Hegymegett egyik falujaként beszél róla. A hegymegetti területről, csakúgy, mint a Maros-Küküllő mentéről megállapítható, hogy magyarok és románok vegyesen lakják. Cintos (Arintiş), Lándor (Nandra), és Gombostelke (Gâmbut) román, Csekelaka (Cecălaca) vegyes, Istvánháza (Iştihaza), Magyarbükös (Comuna Bichiş) és Magyarózd (Ozd) magyar falvak.

40 MTA BTK ZTI Ft. 1366.

41 <https://www.youtube.com/watch?v=4GtBQjqcnu> (letöltés ideje: 2017. 11. 10.)

42 Vö. BALLA Zoltán 2009. 31–32.

43 VARGA Sándor szóbeli közlése.

44 MARTIN György írta, hogy a nők mindig fáziseltolódással követik a férfiakat. Vö. MARTIN György 1980. 417.

Látható továbbá, hogy az alá-fölérendeltség kérdésköre még a mai napig is problematikus, hiszen a magyarózdai páros táncokat a férfi mindent eldöntő irányító szerepe kevésbé határozza meg. A magyarózdai páros táncokban feltételeznünk kell egy olyan belső tudást, belső szabályszerűséget, amely átítatja az egész táncot, és mind a férfi, mind pedig a nő tudja és használja azt. Ez a teljesen verbalizálatlan tudás az, amely a páros táncok szépségét, mondanivalóját foglalja magában. A páros táncok varázsa pontosan ebben a meg-

foghatatlan erőben van, amire a benne élők magától értetődőként tekintenek, a kívülállók pedig szavakkal, kifejezésekkel, mondatokkal próbálják megérteni, beleértve engem is.

Ez a tudás az, ami színésszé, változatossá teheti a táncukat, amely megkülönböztetheti a 19-20. század erdélyi paraszti társadalmában élő emberek táncát attól, amelyet mi, a 21. század magyarországi táncházmozgalmán keresztül megtanultunk.

KORNISS Péter: Táncházban, 1967

IRODALOM

- BALLA Zoltán
2009 Vincze Árpád, a Népművészet Tánccs Mes-
tere. Egyenrangúság és kommunikáció a ma-
gyarszentbenedeki forgós-forgató táncban.
Szeged
- BEAUVOIR, Simone de
1971 *A második nem*. Gondolat Kiadó, Budapest
- BELÉNYESY Márta
1958 *Kultúra és tánc a bukovinai székelyeknél*.
Akadémiai Kiadó, Budapest
- BOURDIEAU, Pierre
2000 *Férfiuralom*. Napvilág Kiadó, Budapest
- ERIKSEN, Thomas Hylland
2006 *Kis helyek-nagy témák. Bevezetés a szociál-
antropológiába*. Gondolat Kiadó, Budapest
- FREEDMAN, Diane C.
1986 *Wife, Widow, Woman: Roles of an Anthro-
pologistin a Transylvanian Village*. In: P. GOLDE
(szerk.): *Women in the Field: Anthropo-
logical Perspectives*. (2nded) Berkely: Uni-
versity of California Press. 333–358.
1990 *Gender identity and dance style in rural
Transylvania*. In: *East European Quarterly*,
XXIII, No. 4. Január 419–430.
- HALLER, Dieter
2000 *Atlasz Etnológia*. Atheneum, Budapest
- HORVÁTH István
1980 *Magyarózdai toronyfalja. Írói falurajz egy erdélyi
magyar faluról*. Magyar Helikon, Kolozsvár
- H. SAS Judit
1984 *Nőies nők és férfias férfiak*. Akadémia Ki-
adó, Budapest
- KASCHUBA, Wolfgang
2004 *Bevezetés az európai etnológiába*. Csokonai
Kiadó, Debrecen
- KÖNCZEI Csilla
2016 „Dajkám jó hajdútáncos volt”. Maszkulini-
tások és feminitások a hagyományos tánc-
kultúrában. In: *Színház és maszkulinitás*.
XLIX. évfolyam 5. szám. 1–5.
- KÜRTI László
2015 *Korporealitás és a maszkulin tánc*. In: BA-
KOS Áron–KESZEG Vilmos (szerk.): *Kriza
János Néprajzi Társaság Évkönyve 23*.
Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
211–244.
- 2004 *A nemek képei*. In: PETŐ Andrea (szerk.):
*Társadalmi nemek képei és emlékezete
Magyarországon a 19–20. században*.
Kossuth Kiadó, Budapest
- MAGYARI-VINCZE Enikő
2006 *Feminista antropológia elvek és gyakorlatok
között*. Desire, Kolozsvár
- MARTIN György
1980 *Rögtönzés és szabályozódás a magyar nép-
táncokban*. In: *Népi kultúra-Népi társada-
lom XI–II*. Budapest. 411–449.
- MOLNÁR István
1947 *Magyar táncgyományok*. Magyar Élet Ki-
adása, Budapest
- NEMÉNYI Mária
1999 *Csoportkép nőekkel*. Új Mandátum Könyv-
kiadó, Budapest
- ORTNER, Sherry B.
2003 *Nő és férfi avagy természet és kultúra?
(1974)*. In: BICZÓ Gábor (szerk.): *Antro-
pológiai irányzatok a második világháború
után*. Csokonai Kiadó, Budapest. 195–212.
- PESOVÁR Ernő–LÁNYI Ágoston
1974 *A magyar nép táncművészete. Néptánciskola
I. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest*
- RATKÓ Lujza
2001 *Női szerepek a magyar néptáncgyomány-
ban*. In: *Néprajzi Látóhatár*. X. évfolyam 1–
4. szám. 263–277.
- THOMAS, Helen
1993 *An-other Voice: Young Women Dancing and
Talingin*. In: Helen THOMAS (szerk.): *Dance,
Gender and Culture*. London: Macmillan
Press Ltd. 69–93.
- VARGA Sándor
2017 *A táncos vendéglátás szokásai az erdélyi Me-
zőségen*. In: *Ethnographia* 128. évf. 2. szám.
287–301.
2011 *Változások egy mezősegi falu XX. századi
tánc kultúrájában*. Doktori disszertáció,
ELTE, Budapest. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/vargasandor/diss.pdf>
- WALLACH SCOTT, Joan
2001 *Társadalmi nem (gender): A történelmi elem-
zés hasznos kategóriája*. In: Joan WALLACH
SCOTT (szerk.): *Van-e a nőknek történel-
mük?* Balassi Kiadó, Budapest. 126–153.

“THROUGH WOMEN’S EYES” – THE FREEDOM OF WOMEN IN THE COUPLE DANCES OF MAGYARÓZD (OZD, ROMANIA)

The relationship between men and women – despite the first thoughts – is not defined accurately either in Hungarian dance folklore studies or in folk dance education based either on geographical-historical or structuralist research traditions.

Although gender theories have appeared in social studies since the 1960s with more and more predominance, just a few papers have been written on the topic so far either in international dance research or in Hungarian folk dance research studies.

Gender-based division was characteristic of all European peasant societies at the turn of the 19th-20th centuries, differentiating between female-male tasks,

behaviour forms, conventions and roles. Analysing folk dances, being an organic part of the peasant society we have to pay attention to gender dichotomy, especially because there are several examples of it in dance events and folk traditions related to dancing. Thus, studies in connection with social gender have to focus on the fact that the biological difference between genders resulted in differing social status for both women and men in most cultures.

In my paper I analyse the dances of Magyarózd, paying special attention to the autonomy the dances provided for women dancing with their partner.

„MIT DEN AUGEN EINER FRAU” – DIE FREIHEIT DER FRAUEN IN DEN PAARTÄNZEN VON MAGYARÓZD

Die Beziehung von Männern und Frauen ist – entgegen des ersten Gedankens – weder in der ungarischen Tanzfolkloristik noch im Volkstanzunterricht, der sich aus geografisch-historischen bzw. strukturalistischen Forschungstraditionen speist, genau festgelegt.

Obwohl seit den 1960er Jahren in den Gesellschaftswissenschaften die Gender-Theorien immer dominanter in Erscheinung treten, wurden in der internationalen Tanzforschung und der ungarischen Volkstanzforschung bisher nur einige Aufsätze zu diesem Thema verfasst.

An der Wende zum 20. Jahrhundert waren in allen bäuerlichen Gesellschaften Europas die Geschlechtertrennung, gesonderte Frauen- und Männerarbeit, Verhaltensformen, Verhaltensregeln und Rollen üblich. Weil organischer Teil der bäuerlichen Gesellschaft, darf man

auch bei der Analyse von Volkstänzen die geschlechtliche Dichotomie nicht außer Acht lassen. Denn auch bei den Tanzanlässen und den Bräuchen in Verbindung mit dem Tanz findet man viele Beispiele dafür. Forschungsarbeiten, die sich mit dem gesellschaftlichen Geschlecht befassen, dürfen also die Tatsache nicht ignorieren, dass der biologische Unterschied zwischen den Geschlechtern in den meisten Kulturen sowohl für die Frauen wie auch die Männer unterschiedliche gesellschaftliche Status bedingten.

In meinem Aufsatz analysiere ich die Paartänze von Magyarózd im Hinblick darauf, inwiefern den im Paartanzenden Frauen beim Tanzen Autonomie zugestanden wird.

Részlet a Hé '67! A világ, amelyben a Múzeum született című kiállításból (TÓTH Barnabás felvétele, 2017)